YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

20 päivänä maaliskuuta 2002 *

Asiassa T-17/99,

KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, kotipaikka Linz (Itävalta), edustajanaan asianajajat G. Grassner ja W. Löbl, prosessiosoite Luxemburgissa,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään W. Mölls ja É. Gippini Fournier, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana,

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyssä (asia N:o IV/35.691/E-4: esieristettyjen kaukolämmitysputkien alan kartelli) 21 päivänä lokakuuta 1998 tehdyn komission päätöksen 1999/60/EY (EYVL L 24, s. 1) kumoamista tai toissijaisesti kyseisessä päätöksessä sille määrätyn sakon määrän pienentämistä,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja P. Mengozzi sekä tuomarit V. Tiili ja R. M. Moura Ramos,

kirjaaja: hallintovirkamies G. Herzig,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 24.10.2000 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion [1]

1 Kanteen perustana olevat tosiseikat

Kantaja on itävaltalainen yhtiö, joka toimii kaukolämmitysalalla ja pitää kaupan tanskalaiselta yhtiöltä Løgstør Rør A/S (jäljempänä Løgstør) ostamiaan esieristettyjä kaukolämmitysputkia.

2
7 — —

1 — Tuomion perusteluista esitetään ainoastaan ne kohdat ja perustelut, joiden julkaisemista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pitää tarpeellisina. Muut asiaa koskevat tosiseikat ja oikeudelliset seikat on esitetty asiassa T-23/99, LR AF 1998 vastaan komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. s. II-1705.

8 Komissio teki 21.10.1998 EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyssä (asia N:o IV/35.691/E-4: esieristettyjen kaukolämmitysputkien alan kartelli) päätöksen 1999/60/EY (EYVL 1999, L 24, s. 1), jota on oikaistu ennen julkaisemista 6.11.1998 tehdyllä päätöksellä [C(1998) 3415 lopullinen] (jäljempänä päätös tai kanteen kohteena oleva päätös), jossa se totesi eri yritysten ja muun muassa kantajan osallistuneen EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa (josta on tullut EY 81 artiklan 1 kohta) tarkoitettuihin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin (jäljempänä kartelli).

9 Päätöksen mukaan neljä tanskalaista kaukolämmitysputkien valmistajaa oli vuoden 1990 lopulla tehnyt sopimuksen kotimaan markkinoillaan noudatettavasta yleisestä yhteistyöperiaatteesta. Sopimus yhdisti ABB IC Møller A/S:n, sveitsiläis-ruotsalaisen konsernin ABB Asea Brown Boveri Ltd:n tanskalaisen sivuliikkeen (jäljempänä ABB), Dansk Rørindustri A/S:n, joka tunnetaan myös nimellä Starpipe (jäljempänä Dansk Rørindustri), Løgstørin ja Tarco Energi A/S:n (jäljempänä Tarco) (näistä neljästä yrityksestä yhdessä käytetään jäljempänä ilmaisua tanskalaiset valmistajat). Ensimmäisiä toimenpiteitä oli koordinoida sekä Tanskassa sovellettavien hintojen että vientihintojen korotusta. Tanskan markkinoiden jakamista varten sovittiin kiintiöistä, jotka vahvisti ja joita sovelsi ja valvoi myyntijohtajien "yhteysryhmä". Kunkin hankkeen osalta yritys, jolle yhteysryhmä osoitti hankkeen, ilmoitti muille osallistujille hinnan, jota se aikoi tarjota, ja muut tavarantoimittajat tekivät korkeamman tarjouksen suojellakseen kartellin nimeämää toimittajaa.

10 Päätöksen mukaan kaksi saksalaista valmistajaa eli Henss/Isoplus (jäljempänä Henss/Isoplus) ja Pan-Isovit GmbH (jäljempänä Pan-Isovit) olivat syksystä 1991 alkaen osallistuneet tanskalaisten valmistajien säännöllisesti pitämiin kokouksiin. Näiden kokousten yhteydessä oli keskusteltu Saksan markkinoiden jakamisesta. Valmistajat olivat päätöksen mukaan tehneet elokuussa 1993 sopimuksia, joissa vahvistettiin kunkin osallistuneen yrityksen myyntikiintiöt.

11 Päätöksessä todetaan myös, että kaikki valmistajat olivat tehneet vuonna 1994 sopimuksen kiintiöiden määrittämiseksi yhteisön markkinoille kokonaisuudessaan. Tämä Euroopan laajuinen kartelli oli rakenteeltaan kaksitasoinen. "Johtajien klubiin" kuuluivat kartelliin osallistuvien yritysten hallitusten johtajat tai toimitusjohtajat, ja se asetti kullekin yritykselle tietyt kiintiöt sekä markkinoilla yleensä että erilliset kiintiöt eri kansallisille markkinoille, joihin kuuluivat Saksa, Itävalta, Tanska, Suomi, Italia, Alankomaat ja Ruotsi. Joillekin kansallisille markkinoille perustettiin paikallisista myyntijohtajista koostuvat "yhteysryhmät", joille annettiin tehtäväksi hallinnoida sopimusjärjestelyjä jakamalla yksittäiset hankkeet ja koordinoida yhteistyöhön perustuvaa tarjousmenettelyä.

12 Itävallan markkinoiden osalta päätöksessä mainitaan, että yhteysryhmä tapasi joka kolmas tai neljäs viikko ja että ensimmäisen kokouksen järjesti kantaja joulukuussa 1994. Viimeinen kokous oli järjestetty huhtikuussa 1996.

13 Kartellin yhtenä erityispiirteenä päätöksessä pidetään muun muassa sellaisten yhdenmukaistettujen toimenpiteiden hyväksymistä ja toteuttamista, joilla pyrittiin poistamaan markkinoilta ainoa kartellin ulkopuolinen merkittävä yritys eli Powerpipe. Komissio täsmentää, että eräät kartelliin osallistuneet palkkasivat itselleen Powerpipen avainhenkilöstöä ja antoivat Powerpipen ymmärtää, että sen oli syytä vetäytyä Saksan markkinoilta. Sen jälkeen kun Powerpipe oli maaliskuussa 1995 saanut itselleen tärkeän saksalaisen hankkeen, Düsseldorfissa pidettiin kokous, johon olivat osallistuneet kuusi Euroopan suurinta valmistajaa (ABB, Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus, Løgstør, Tarco ja Pan-Isovit) sekä Brugg Rohrsysteme GmbH (jäljempänä Brugg). Komission mukaan kyseisessä kokouksessa päätettiin yhteisen boikotin kohdistamisesta Powerpipen asiakkaisiin ja toimittajiin. Boikotti toteutettiin tämän jälkeen.

14 Komissio esittää päätöksessään perusteluja sille, minkä vuoksi vuoden 1990 lopulla tanskalaisten valmistajien välillä tehtyjen nimenomaisten markkinoiden jakamista koskevien järjestelyjen lisäksi lokakuussa 1991 alkaneiden järjestelyjen

voidaan katsoa kokonaisuudessaan muodostaneen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kielletyn "sopimuksen". Komissio korostaa lisäksi, että "Tanskan" ja "Euroopan" kartellit olivat itse asiassa yksi kartelli, jonka toiminta oli kyllä alkanut Tanskassa mutta jonka pitkän aikavälin päämääränä oli alusta alkaen ollut kontrollin ulottaminen koskemaan markkinoiden kaikkia toimijoita. Komissio katsoo, että valmistajien välisellä jatkuvalla sopimuksella oli merkittävä vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

15 Näiden perustelujen jälkeen päätöksessä määrätään seuraavaa:

"1 artikla

ABB Asea Brown Boveri Ltd, Brugg Rohrsysteme GmbH, Dansk Rørindustri A/S, Henss/Isoplus Group, Ke-Kelit Kunststoffwerk GmbH, Oy KWH Tech AB, Løgstør Rør A/S, Pan-Isovit GmbH, Sigma Tecnologie di rivestimento S.r.l. ja Tarco Energi A/S ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa perusteluosassa kuvatulla tavalla ja siinä kuvatussa laajuudessa osallistumalla esieristettyjen kaukolämmitysputkien alalla sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen kokonaisuuteen, joka sai alkunsa noin marras-joulukuussa 1990 neljän tanskalaisvalmistajan välisenä, laajeni sitten muille kansallisille markkinoille ja koskemaan Pan-Isovitia ja Henss/Isoplusia sekä muodosti vuoden 1994 lopulla laajan, koko yhteismarkkinat kattavan kartellin.

Rikkominen kesti seuraavasti:

— —

— Ke-Kelit noin tammikuusta 1995 [maalis- tai huhtikuuhun 1996 saakka],

Rikkomisen pääpiirteet olivat seuraavat:

— kansallisten markkinoiden ja lopulta koko Euroopan markkinoiden jakaminen osallistujien kesken kiintiöiden pohjalta,

— kansallisten markkinoiden osoittaminen tietyille valmistajille ja sen järjestäminen, että muut valmistajat vetäytyvät markkinoilta,

— tuotteen ja yksittäisten hankkeiden hintojen sopiminen,

— yksittäisten hankkeiden osoittaminen määrätyille valmistajille ja tarjousmenettelyn ohjaileminen näiden hankkeiden osalta tarkoituksena varmistaa, että kartellin määräämä valmistaja sai kyseisen urakan,

— yhdenmukaistettujen toimintatapojen sopiminen ja toteuttaminen kartellin suojaamiseksi ainoan sen ulkopuolisen merkittävän toimijan Powerpipe AB:n

kilpailulta ja kilpailijan kaupallisen toiminnan estämiseksi, sen liiketoiminnan vahingoittamiseksi tai sen poistamiseksi kokonaan markkinoilta.

— —

3 artikla

Edellä 1 artiklassa mainituille yrityksille määrätään siinä todettujen rikkomisten vuoksi seuraavat sakot:

— —

e) Ke-Kelit Kunststoffwerk GmbH, sakkoa 360 000 ecua;

— — .”

16
22 — —

Oikeudelliset seikat

23 Kantaja esittää viisi kanneperustetta. Ensimmäinen kanneperuste koskee tosiseikastovirheitä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa. Toinen kanneperuste koskee puolustautumisoikeuksien loukkaamista. Kolmas kanneperuste koskee yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista sakkoa määrättäessä. Neljäs kanneperuste koskee yleisten oikeusperiaatteiden loukkaamista ja arviointivirheitä sakon määrän laskemisen yhteydessä. Viides kanneperuste koskee perusteluvelvollisuuden laimilyöntiä.

I *Kanneperuste, joka koskee tosiseikastovirheitä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamisessa*

A *Sellaisten rikkomisten erityispiirteet, joista kantajaa syytetään*

1. Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

24 Kantaja kiistää osallistumisensa päätöksen 1 artiklassa lueteltuihin eri rikkomisiin. Komissio on kantajan mukaan todennut virheellisesti, että kantaja ei ole ottanut osaa ainoastaan sellaisiin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka kohdistettiin Powerpipeen.

25 Kantaja ei ole omien sanojensa mukaan osallistunut kansallisten markkinoiden jakamiseen eikä Euroopan markkinoiden jakamiseen kiintiöjärjestelmän avulla. Kantaja väittää, ettei se ole koskaan osallistunut johtajien klubin kokouksiin eikä

se ole myöskään ollut jäsenenä tuottajien toimialajärjestössä European District Heating Pipe Manufacturers Associationissa. Komissio myöntää itsekin päätöksensä 124. perustelukappaleessa, että Itävallan markkinoita koskevista kiintiöistä oli sovittu johtajien klubin kokouksissa, mistä syystä kantajaa syytetään teosta, johon se ei ole syyllistynyt. Kantajan Itävallassa suorittamista myynneistä taas vastasi Løgstør, koska ne olivat osa sille Euroopan markkinoilla sovittua kiintiötä. Toisin kuin komissio väittää, kantaja ei ole voinut vaatia muita yrityksiä, joita asia koskee, noudattamaan kiintiöitään. Koska kantaja toimii jälleenmyyjänä, sitä ei voida myöskään pitää päätöksen 153. perustelukappaleessa tarkoitettuna "paikallisena valmistajana".

26 Toiseksi kansallisten markkinoiden jakaminen tietyille tuottajille ja sen järjestäminen, että jotkin muut tuottajat poistuivat markkinoille, ei myöskään voida katsoa kantajan syyksi. Koska kantaja oli toiminut ainoastaan Itävallan markkinoilla eikä ollut itse ollut tuottaja, sillä ei ollut ollut sellaista valtaa, jota käyttäen se olisi voinut harjoittaa kansallisten markkinoiden jakamista tai järjestää muiden tuottajien poistumisia markkinoilta.

27 Kolmanneksi kantaja ei ole osallistunut hintasopimuksiin, mitä komissio ei ole tuonut nimenomaisesti esiin väitetiedoksiannossaan eikä päätöksessään. Kantajalla ei esieristettyjen kaukolämmitysputkien jälleenmyyjänä ole ollut mahdollisuutta tehdä hintasopimuksia.

28 Neljänneksi väitetiedoksiannossa ja päätöksessä ei väitetä kantajan myöntäneen hankkeita tuottajille tai manipuloineen urakkamenettelyjä. Ei ole näytetty toteen, että urakoiden myöntämisestä olisi keskusteltu yhteysryhmän kokouksessa, eikä sitä, että tässä yhteydessä olisi jaettu urakoita. Komissio ei ole osoittanut, että hintoja olisi vahvistettu, eikä sitä, että eri tarjousten hinnat olisi määritelty kantajan edun mukaisesti. Komissio toteaa päätöksensä 84. perustelukappaleessa ainoastaan, että hinnoista oli keskusteltu, muttei väitä, että niitä olisi vahvistettu (kantajan vastauskirjelmän 3 kohta).

29 Kantajan mukaan urakkatarjousten manipulointia ei voida päätellä väitetiedoksiannon liitteenä 110 olevan asiakirjan perusteella, josta käy ilmi urakat ja eri tarjousten tekijät sekä luvut, jotka kuvastavat kunkin tarjouksen tekijän mahdollisuuksia saada urakoita itselleen. Lukuunottamatta sitä, että asiakirjan on laatinut Pan-Isovit, ei ole näytetty toteen urakkatarjouksiin kohdistunutta manipulointia tai kantajan osallistumista tällaiseen manipulointiin. Jos tarjouksia olisi manipuloitu, asiakirjassa ei olisi ollut tarpeen arvioida toimijoiden mahdollisuuksia saada urakoita.

30 Vastaaja väittää kantajan osallistuneen Euroopan laajuiseen kartelliin, vaikkakin pelkästään Itävallan markkinoihin kohdistuneiden toimien osalta. Kantaja tiesi kiistatta, että nämä toimet olivat osa laajempaa järjestelmää. Powerpipeen kohdistettuja yhdenmukaistettuja toimenpiteitä lukuun ottamatta kantajan toiminta on sisältänyt kaikkia päätöksen 1 artiklassa esitettyjä rikkomisen pääpiirteitä.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

31 On selvää, että päätöksessä arvostellaan kantajaa osallistumisesta päätöksen 1 artiklassa kuvattuun yleiseen kartelliin, joka kattoi yhteismarkkinat kokonaisuudessaan.

32 On myös selvää, ettei komissio arvostele kantajaa siitä, että tämä olisi osallistunut Powerpipen vastaisiin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, sellaisina kuin ne on kuvattu päätöksen 1 artiklan kolmannen kohdan viidennessä luetelmakohdassa kartellin pääpiirteinä.

33 On katsottava, että komissio on perustellusti arvostellut kantajaa kartellin muista pääpiirteistä, jotka on mainittu päätöksen 1 artiklan kolmannen kohdan ensimmäisessä, toisessa, kolmannessa ja neljännessä luetelmakohdassa.

34 Ensinnäkin siltä osin kuin kyseessä on "yksittäisten hankkeiden osoittaminen määrätyille valmistajille ja tarjousmenettelyn ohjaileminen näiden hankkeiden osalta tarkoituksena varmistaa, että kartellin määräämä valmistaja sai kyseisen urakan", on aiheellista todeta, että ABB:n ja Pan-Isovitin ilmoitukset, joiden mukaan kantaja on osallistunut itävaltalaisen yhteysryhmän kokouksiin, joissa yritykset jakoivat hankkeet (13.8.1996 päivätty ABB:n täydentävä vastaus 13.3.1996 esitettyyn tietopyyntöön [jäljempänä ABB:n täydentävä vastaus] ja 17.6.1996 päivätty Pan-Isovitin vastaus 13.3.1996 esitettyyn tietopyyntöön [jäljempänä Pan-Isovitin vastaus]), saavat tukea asiakirjoista, jotka ovat väitetiedoksiannon liitteinä 109 ja 110. Toisaalta Itävallan markkinoita koskevien hankkeiden osoittaminen on vahvistettu Henssille osoitetussa 3.5.1995 päivätyssä, Henss/Isoplus-konserniin kuuluneen Isoplus Hohenbergin kirjeessä, joka on väitetiedoksiannon liitteenä 109 ja jossa mainitaan kantajan osalta sen jälkeen, kun on kuvattu ABB:n Dansk Rørindustrin ja Pan-Isovitin suhtautumista kiintiöihin ja/tai hankkeiden osoittamiseen, että "Løgstør-KELIT" piti myös lupauksensa, ja jossa mainitaan joidenkin yksittäisten ongelmien joukossa se seikka, että KE KELITille tarkoitetun hankkeen olikin saanut Tarco. Toisaalta siltä osin kuin on kyse taulukosta, joka sisältää Pan-Isovitin toimitiloista löydetyn, väitetiedoksiannon liitteenä 110 olevan Itävallan markkinoita koskevan hankeluettelon, tarkkoja tietoja muiden yritysten tarjouksista sekä kunkin yrityksen mahdollisuuksista saada hanke ei voida tulkita muulla tavoin kuin että kyse on ollut yritysten välisen tiedonvaihdon tuloksesta. Se seikka, että tämä tiedonvaihto perustui hankkeiden myöntämistä koskeviin järjestelyihin, saa tukea siitä, että taulukossa kantaja ja lisäksi korkeamman tarjouksen tehnyt Pan-Isovit mainitaan Berceliusplatz-hankkeen tarjousten tekijöinä, mutta tämä sama hanke on mainittu väitetiedoksiannon liitteenä 109 olevassa asiakirjassa KE KELITille tarkoitettuna, mutta lopulta Tarcon saamana hankkeena. Lisäksi väitetiedoksiannon liitteestä 72, jota lainataan päätöksen 72. perustelukappaleessa, käy ilmi, että Henss/Isoplus ainakin käytti hankkeiden jakamiseen Saksan markkinoilla taulukkoa, jossa mainittiin myös kunkin urakoitsijan mahdolli-

suudet, sekä muita taulukoita, jotka kartellin osallistujat olivat laatineet ja joista kävi ilmi "suosikkiyritys" eli yritys, jolle kartelli oli myöntänyt hankkeen.

35 Siltä osin kuin kyse on kunkin tuotteen hinnan ja hankkeen vahvistamisesta, on aiheellista huomata, että hankkeiden jakaminen Itävallan markkinoilla on edellyttänyt urakkatarjousten manipulointia käyttämällä hyväksi urakoitsijoiden tarjoamiin hintoihin perustuvia järjestelyjä. Osoituksena siitä, että hinnoista keskusteltiin Itävallan markkinoilla toimivien yritysten kesken, on väitetiedoksiannon liitteenä 109 oleva ilmoitus siitä, että kaikki yritykset olivat tyytymättömiä siihen, ettei "Eu-Liste"-hinnastoa sovellettu.

36 Tässä yhteydessä kantaja ei voi välttää vastuutaan hintasopimuksista väittämällä, että se oli voinut vaikuttaa Løgstørin laskuttamiin hintoihin vain jonkin verran. Tällainen tilanne ei ole poistanut kantajalta tämän mahdollisuuksia itse päättää omasta hintapolitiikastaan, ja se on joka tapauksessa vahvistanut kantajan halua mukautua hintakilpailuun.

37 Siltä osin kuin on kyse eri kansallisten markkinoiden jakamisesta tuottajien kesken ja tämän jälkeen Euroopan laajuisten markkinoiden jakamisesta kiintiöjärjestelmää soveltaen ja kansallisten markkinoiden osoittamisesta tietyille tuottajille sekä sen järjestämisestä, että muut tuottajat poistuvat markkinoilta, on aiheellista huomata kantajan myöntävän, että ABB oli ilmoittanut sille tammikuussa 1995 Itävallan markkinoiden jakamisesta tuottajien kesken kiintiöiden avulla ja että se oli kyseisenä ajankohtana saanut tietää Itävallan yhteysryhmän kokousten olleen osa laajempaa suunnitelmaa. Kantajan on näin ollen pitänyt olla tietoinen siitä, että muut kansalliset markkinat oli jaettu tuottajien kesken, mikä saattoi aiheuttaa joidenkin tuottajien poistumisen muille tuottajille jaetuilta markkinoilta.

38 Koska kantaja on osallistunut hankkeiden jakamiseen tuottajille Itävallan markkinoilla, komissio on perustellusti katsonut sen olevan osaltaan vastuussa osallistumisesta kansallisten markkinoiden jakamisesta Euroopan tasolla. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yritys, joka on osallistunut omalla käyttäytymisellään kilpailusääntöjen monenlaiseen rikkomiseen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla kilpailua rajoittavalla sopimuksella tai yhdenmukaistetulla menettelytavalla, jolla pyritään myötävaikuttamaan kilpailusääntöjen rikkomisen toteuttamiseen kokonaisuudessaan, voi olla vastuussa myös muiden yritysten käyttäytymisestä saman kilpailusääntöjen rikkomisen osalta koko siltä ajalta, jolloin se osallistui kyseiseen rikkomiseen; näin on siinä tapauksessa, että kyseisen yrityksen näytetään tienneen muiden osallistujien lainvastaisesta käyttäytymisestä tai voineen kohtuudella ennakoida sen ja olleen valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin (ks. samansuuntaisesti asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4125, 203 kohta).

39 Tältä osin ei voida vedota siihen, ettei kantaja ole itse osallistunut kansallisten markkinoiden jakamiseen tuottajien kesken eikä kunkin tuottajan yksittäisten kiintiöiden vahvistamiseen jaettavilla markkinoilla. Komission päätöksestä käy nimittäin selvästi ilmi, ettei komissio väitä kantajan itse osallistuneen keskusteluihin, joiden seurauksena kiintiöt vahvistettiin ja markkinoita jaettiin. On huomattava, että kuvatessaan Euroopan laajuisen kartellin rakennetta komissio toteaa, että kansalliset yhteysryhmät eivät sopineet kiintiöistä, vaan niiden tehtävä oli jakaa yksittäiset hankkeet ja koordinoida yhteistyöhön perustuvaa tarjousmenettelyä (päätöksen 68. perustelukappale). Lisäksi komissio täsmentää, että kantaja oli mukana vain Itävallan markkinoita koskevissa järjestelyissä, missä sille annettiin 23 prosentin kiintiö, ja että kiintiö on voitu hyvinkin osoittaa yritykselle yksipuolisesti, koska johtajien klubi oli sopinut kiintiöistä kokouksissa, joihin kantaja ei ollut osallistunut (päätöksen 124. perustelukappaleen toinen kohta).

40 Kantajan väitetty passiivisuus on kuitenkin ristiriidassa sen Løgstørille lähettämän, 12.1.1995 päivätyn kirjeen kanssa, joka on väitetiedoksiannon liitteenä 106 ja jossa kantaja vaatii Løgstøriltä Itävallan markkinoita koskevan kiintiönsä kasvattamista.

41 Kantaja ei voi myöskään vedota siihen, ettei se ole esieristettyjen kaukolämmitysputkien tuottaja, joita tämä oikeudenkäynti koskee. Vaikka komissio on kuvannut kartellin pääpiirteet ja kutsunut kartellin osallistujia "tuottajiksi" ja vaikka komissio on päätöksensä joissakin perustelukappaleissa virheellisesti luokitellut kantajan "tuottajaksi", päätöksestä ja etenkin sen 17. ja 82. perustelukappaleesta käy selvästi ilmi, että komissio on arvostellut kantajaa osallistumisesta kartelliin yrityksenä, joka pitää omaan lukuunsa kaupan Løgstøriltä ostamiaan kaukolämmitysputkia. Kantaja ei voi näin ollen väittää, ettei komissio ole ottanut huomioon sitä, että kantaja on jälleenmyyjä.

42 Kaiken edellä esitetyn perusteella on hylättävä väitteet, jotka koskevat niitä rikkomisen erityispiirteitä, joista kantajaa syytetään.

B *Kilpailun rajoittamisen olemassaolo*

1. Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

43 Kantaja väittää, että tavarantoimittajastaan Løgstøristä riippuvaisena yrityksenä sitä ei pidä saattaa vastuuseen rikkomisesta, josta komissio sitä syyttää. Vaikka sopimuspuolten välillä oleva taloudellinen riippuvuussuhde ei estä sopimuksen olemassaolon toteamista, komission ratkaisukäytännöstä käy ilmi, että se voi luopua määräämästä sakkoa yritykselle, joka on riippuvainen tai joka on tehnyt kilpailua rajoittavan sopimuksen pakotettuna.

44 Kiintiöt ja korkeat hinnat, joita kantajan oli pitänyt soveltaa, olivat rajoittaneet sen kaupallista itsemääräämisoikeutta. Løgstør oli ensinnäkin nostanut kantajaan soveltamiaan hintoja, ja tämän lisäksi kantajalle myönnettyjä alennuksia oli pienennetty. Tavarantoimittajana Løgstørillä oli ollut mahdollisuus määritellä kantajan liikevaihto, ilman että tämä oli voinut itse vaikuttaa asiaan millään muulla tavalla kuin hyväksymällä tai hylkäämällä toimitukset. Kuten väitetiedoksiantoon tehdyissä huomautuksissa on jo todettu, kantajan Løgstøriltä saamia toimituksia oli rajoitettu.

45 Koska Løgstør ja muut tuottajat olivat yksipuolisesti määränneet kiintiöistä ja hinnoista, kyse ei ollut myöskään vertikaalisesta sopimuksesta.

46 Vastaaja huomauttaa, että vaikka se voikin ottaa huomioon kartellin osallistujan taloudellisen riippuvuuden ja jättää tämän perusteella määräämättä sakkoa, se ei ole velvollinen toimimaan näin. Nyt tarkasteltavassa asiassa päätöstä määrätä sakko ei voida pitää virheellisenä, koska ensinnäkin kantaja on osallistunut erityisen vakavaan ja laaja-alaiseen järjestelyyn, etenkin eri hankkeiden jakamiseen ja urakkatarjousmenettelyjen manipuloimiseen, täysin tietoisena markkinoiden jakamisen yleiseurooppalaisesta luonteesta, ja toiseksi koska komissio on lisäksi ottanut huomioon kantajan erityisaseman ja näin ollen suhteuttanut asianmukaisella tavalla sakon määrää.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

47 Ensinnäkin on huomattava, että arvostellessaan kantajaa tämän osallistumisesta sopimukseen, joka koski kansallisten markkinoiden sekä yksittäisten hankkeiden jakamista tuottajien kesken kiintiöiden vahvistamiseen ja urakkatarjousmenettelyjen manipuloimiseen perustuvan järjestelmän avulla sekä hintojen vahvistamista koskevaan sopimukseen, komissio on katsonut kantajan osallistuneen toimijoiden väliseen horisontaaliseen sopimukseen kaukolämmitysmarkkinoilla.

48 Kantaja ei voi tässä yhteydessä väittää, että koska se on riippuvainen Løgstøristä tämän tarjoamien toimitusten vuoksi, sillä ei ole enää itsemääräämisoikeutta, jota tarvittaisiin sopimukseen osallistumiseen omissa nimissä. Vaikka kantajan toimintavapaus olisikin rajallinen Løgstørin tavarantoimituksista johtuvan riippuvuussuhteen vuoksi, tämä ei vaikuta päätelmään, jonka mukaan kantaja on osallistumalla omaan lukuunsa Itävallan markkinoita koskevaan sopimukseen rajoittanut kilpailua kyseisillä markkinoilla. Vaikka onkin totta, että kartellin osallistujien väliset taloudelliset riippuvuussuhteet voivat säännellä niiden mahdollisuuksia tehdä aloitteita ja päätöksiä, tällaisten siteiden olemassaolo ei estä mahdollisuutta kieltäytyä ehdotetusta sopimuksesta (yhdistetyt asiat 32/78 ja 36/78—82/78, BMW ym. v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 12.7.1979, Kok. 1979, s. 2435, 36 kohta).

49 Siltä osin kuin kantaja väittää Løgstørin painostaneen sitä rajoittamalla toimituksiaan, on aiheellista todeta, että kantaja ei ole näyttänyt tätä seikkaa miten-kään toteen, kun otetaan huomioon, että todisteet, jotka se on esittänyt vastauskirjelmässään, koskevat ainoastaan Løgstørin suhtautumista kantajan toimintaan Itävallan markkinoiden ulkopuolella.

50 Vaikka kantaja olisi sitä paitsi joutunut Løgstørin painostuksen kohteeksi, se ei voi vedota siihen, että se olisi osallistunut kartelliin sen muiden osallistujien pakottamana, koska kantaja olisi voinut ilmoittaa siihen kohdistetun painostuksen toimivaltaisille viranomaisille sekä tehdä komissiolle asetuksen N:o 17 3 artiklan mukaisen hakemuksen sen sijaan, että se on osallistunut toimintaan (ks. asia T-9/89, Hüls v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-499, 123 ja 128 kohta ja asia T-141/89, Tréfileurope v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-791, 58 kohta).

51 Kanneperuste on näin ollen hylättävä siltä osin kuin kantaja kiistää kilpailun rajoittamisen.

C *Rikkomisen vaikutukset jäsenvaltioiden väliseen kauppaan*

1. Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

52 Kantaja huomauttaa, ettei sen osallistuminen kansallisen yhteysryhmän kokouksiin ole edes vaikuttanut jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, mikä kuitenkin olisi perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisen perusedellytys. Kantajan mukaan merkitystä ei ole sillä, oliko se ollut tietoinen osallistumisestaan laajempaan suunnitelmaan vai ei. Kantajan vastuuta kartellista määriteltäessä ei pidä tarkastella sitä, vaikuttivatko johtajien klubissa, johon Løgstør osallistui, tehdyt sopimukset jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Vaikka kantajan katsottaisiinkin tehneen sopimuksen, se ei missään vaiheessa ollut toiminut tietoisena mahdollisuudestaan vaikuttaa toiminnallaan yhteismarkkinoihin.

53 Ja vaikka kantaja ei olisikaan osallistunut paikallisten tavarantoimittajien kokouksiin, se ei olisi voinut lisätä taloudellista toimintaansa Itävallan markkinoilla, koska sen kiintiö oli Løgstørin käsissä, joka sääntelі kantajan taloudellista käyttäytymistä.

54 Vastaaja huomauttaa selittäneensä päätöksensä 149.—150. perustelukappaleessa, että rikkomisella oli merkittävä vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tällainen vaikutus kauppaan johtui kartellista kokonaisuudessaan, eikä komission mukaan ole tarpeen tietää, oliko kartellin kunkin jäsenen suorittamalla rikkomisella ollut tällainen vaikutus. Kantaja oli kuitenkin tiennyt, että sen omia markkinoita koskevat järjestelyt olivat osa laajempaa suunnitelmaa. Lisäksi kaikki kantajan myymät tuotteet oli tuotu Tanskasta.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

55 On ensinnäkin aiheellista muistuttaa, että kuten edellä 37—40 kohdassa on todettu, komissio on perustellusti arvostellut kantajaa perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomisesta siitä syystä, että tämä on osallistunut Itävallan markkinoilla rikkomiseen, joka ulottui laajemmalle kuin pelkästään kyseisille markkinoille.

56 Kantaja ei myöskään kiistä komission päätöksen 149. perustelukappaleessa olevaa toteamusta, jonka mukaan kokonaiskartelli, johon yhteistyö Itävallan markkinoilla kuului, vaikutti merkittävällä tavalla jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kattaen vuoden 1994 loppupuolella koko yhteismarkkinat ja melkein kaiken yhteisössä kaukolämmityksen alalla käytävän kaupan.

57 Näissä olosuhteissa kantaja ei voi kiistää, etteikö rikkomus, josta sitä arvostellaan, olisi ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

58 Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan sanamuodosta käy nimittäin ilmi, että ainoat merkitykselliset kysymykset koskevat sitä, onko sopimuksilla, joihin kantaja on ottanut osaa muiden yritysten kanssa, ollut tarkoituksena rajoittaa kilpailua, tai onko niistä seurannut, että kilpailu on rajoittunut, ja onko tämä sopimus ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tämän vuoksi kysymys siitä, saattoiko yksinomaan kantajan osallistuminen näihin sopimuksiin sen pienestä koosta huolimatta rajoittaa kilpailua tai vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja siten olla perustamissopimuksen 85 artiklan vastaista, on vailla merkitystä (asia T-142/89, Boël v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-867, 88 ja 99 kohta, ja em. asia Tréfileurope v. komissio, tuomion 122 kohta). Koska komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut,

että rikkominen, johon kantaja osallistui, oli omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, ei ole tarpeen osoittaa, että kantajan yksittäisellä osallistumisella oli vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (ks. asia T-13/89, ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1021, 305 kohta; Kok. Ep. XII, s. II-175).

59 On aiheellista jatkaa toteamalla, että joka tapauksessa kantajan markkinaosuuden rajaaminen koskemaan pelkästään Itävallan markkinoita varten määritettyä kiintiötä oli omiaan vaikuttamaan sen suorittamaan putkien maahantuontiin tanskalaiselta Løgstøriltä ja siten jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

60 Kaikista näistä syistä kantajan esittämä kanneperuste on hylättävä myös siltä osin kuin se koskee rikkomisen vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

II *Puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva kanneperuste*

A *Väite jonka mukaan oikeutta tulla kuulluksi on loukattu siltä osin kuin kyse on niistä rikkomisen pääpiirteistä, joista kantajaa arvostellaan*

1. Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

61 Kantaja väittää komission loukanneen sen puolustautumisoikeuksia, koska se ei ollut väitetiedoksiannossa ilmoittanut kantajalle kaikkia päätöksen 1 artiklassa mainittuja rikkomisia. Kantajan mukaan komissio näyttää arvostelevan sitä

ainoastaan osallistumisesta paikallisten tavarantoimittajien kokoukseen sekä siitä, että se oli tietoinen laajemmasta suunnitelmasta. Tällaiset seikat eivät kuitenkaan ole päätöksessä rikkomisen pääpiirteiden joukossa eikä kantajaa taas ollut missään vaiheessa syytetty sellaisista pääpiirteistä, joita päätös sisälsi. Komissio ei näin ollen ollut ennen päätöksen hyväksymistä syyttänyt kantajaa nimenomaisesti päätöksen 1 artiklassa luetelluista rikkomisista. Väitetiedoksianto olisi laadittava mahdollisimman selväsanaisesti, jotta henkilöt, joita asia koskee, voivat saada selville, millaisesta toiminnasta komissio näitä henkilöitä syyttää.

62 Vastaaja huomauttaa, että vaikka kaikki päätöksen 1 artiklassa luetellut pääpiirteet eivät sovellu kantajaan, toimet, joista kantajaa arvostellaan, on esitetty selvästi ja ymmärrettävästi eri puolilla päätöstä. Päätöksen perusteluosa sitä paitsi vastaa väitetiedoksiannon perusteluosaa.

2. Ensimmäisen oikeusasteen arviointi asiasta

63 On aiheellista muistaa, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen, joka on yhteisön oikeuden perusperiaate ja jota on noudatettava etenkin kaikissa sellaisissa, myös hallinnollisissa menettelyissä, joissa voidaan määrätä seuraamuksia, edellyttää, että yrityksillä tai yritysten yhteenliittymillä, joita asia koskee, on mahdollisuus hallinnollisen menettelyn aikana esittää asianmukaisesti näkemyksensä komission esiin tuomien tosiseikkojen, väitteiden ja olosuhteiden todenperäisyydestä ja merkityksellisyydestä (asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461, 11 kohta; Kok. Ep. IV, s. 341 ja asia T-11/89, Shell v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-757, 39 kohta; Kok. Ep. XII, s. 49).

64 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan väitetiedoksiannossa on oltava väitteistä riittävän selvästi muotoiltu — vaikka vain tiivistelmän muodossa esitetty —

selvitys, jotta ne, joita asia koskee, voisivat tosiasiallisesti saada tiedon, mihin toimintaan komissio väittää niiden syyllistyneen. Vain tällä edellytyksellä väitetiedoksianto voi täyttää sen tehtävän, joka sille on yhteisön asetuksilla annettu, eli että sen on annettava yrityksille ja yritysten yhteenliittymille kaikki sellaiset tiedot, joita ne tarvitsevat pystyäkseen tehokkaasti puolustautumaan ennen kuin komissio tekee lopullisen päätöksen (yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, 42 kohta; Kok. Ep. XIV, s. I-123; asia T-352/94, Mo och Domsjö v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-1989, 63 kohta).

65 Nyt tarkasteltavassa asiassa on aiheellista täsmentää, missä määrin komissio on päätöksessään väittänyt kantajan ensinnäkin osallistuneen suoraan päätöksen 1 artiklan ensimmäisessä ja kolmannessa kohdassa kuvattuun rikkomiseen ja lisäksi olleen tietoinen rikkomisen muista pääpiirteistä.

66 Tältä osin on huomattava, että Itävallan markkinoiden osalta päätöksen 66.—68. perustelukappaleessa kuvaillaan vuodesta 1994 alkaen toimineen Euroopan laajuisen kartellin rakennetta, jonka ylemmällä tasolla oli johtajien klubi ja alemmalla tasolla olivat kaikille suurille kansallisille markkinoille ja myös Itävaltaan perustetut yhteysryhmät. Selvittäessään kartellin toteuttamista Itävallan markkinoilla komissio toteaa päätöksensä 82.—84. perustelukappaleessa, että kantaja järjesti Itävallan yhteysryhmän ensimmäisen kokouksen ja että ABB toimitti kantajalle johtajien klubin ehdottamat kiintiöt. Päätöksen 84. perustelukappaleen mukaan Itävallan yhteysryhmä kokoontui säännöllisesti toteuttaakseen markkinoiden jakamisen sovitulla tavalla ja keskustellakseen hinnoista ja markkinaosuuksista ja tarvittaessa yksittäisiä hankkeita koskevista tarkistuksista markkinaosuuksien pitämiseksi kiintiöiden mukaisina. Päätöksen samassa perustelukappaleessa mainitaan kantajan osallistuneen näihin kokouksiin, joita pidettiin viimeisen kerran huhtikuussa 1996.

67 Tämän jälkeen päätöksen 124. perustelukappaleessa todetaan kantajan tienneen, että Itävallan järjestelyt olivat osa laajempaa suunnitelmaa, ja huomautetaan,

että kantaja osallistui ainoastaan Itävallan markkinoita koskeviin järjestelyihin, että kantaja ei osallistunut johtajien eikä Saksan yhteysryhmän kokouksiin ja että se oli tietämätön Powerpipen vastaisesta toiminnasta eikä osallistunut siihen.

68 On aiheellista todeta, että nämä väitteet on esitetty aivan vastaavia ilmaisuja käyttäen myös väitetiedoksiannossa. Päätöksen 1 artiklassa esitettyä kartellin kuvausta vastaava kuvaus on nimittäin myös kantajalle lähetetyn väitetiedoksiannon sivuilla 1 ja 2 (tässä yhteydessä viitataan saksankielisen version sivunumerointiin). Euroopan laajuisen kartellin kaksitasoista rakennetta selvitetään päätöksessä käytetyin sanamuodoin väitetiedoksiannon sivuilla 27 ja 28, ja kuvaus kartellin toteuttamisesta Itävallan markkinoilla väitetiedoksiannon sivuilla 35 ja 36 vastaa päätöksessä esitettyä kuvausta. Komissio on maininnut myös väitetiedoksiannossa, että kantaja oli järjestänyt Itävallan yhteysryhmän ensimmäisen kokouksen, ja se on viitannut ABB:n toimittamiin, johtajien klubin ehdottamiin kiintiöihin. Väitetiedoksiannon samassa kohdassa mainitaan, että Itävallan yhteysryhmä kokoontui säännöllisesti toteuttaakseen markkinoiden jakamisen sovitulla tavalla ja keskustellakseen hinnoista ja markkinaosuuksista ja tarvittaessa yksittäisiä hankkeita koskevista tarkistuksista markkinaosuuksien pitämiseksi kiintiöiden mukaisina. Väitetiedoksiannossa todetaan myös, että kantaja oli yksi näiden kokousten osallistujista ja että Itävallan yhteysryhmä kokoontui viimeisen kerran huhtikuussa 1996.

69 Komissio on tämän jälkeen väitetiedoksiannon sivulla 56 selvittänyt, että kaksi paikallista tavarantoimittajaa eli KE KELIT ja Sigma Tecnologie di rivestimento SrL (jäljempänä Sigma) osallistui kartellin toimintaan ainoastaan omilla kotimaan markkinoillaan, vaikka ne olivatkin tietoisia siitä, että kyseisiä markkinoita koskevat yhteysryhmän kokoukset olivat osa laajempaa suunnitelmaa, koska ne tiesivät, että johtajien klubi oli päättänyt niille myönnetyistä kiintiöistä. Väitetiedoksiannon sivulla 66 komissio mainitsee vielä, että kantaja ei ollut osallistunut Powerpipen vastaisiin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin.

70 Kanteen kohteena olevassa päätöksessä esitettyjen ja kantajalle hallinnollisen menettelyn aikana toimitettujen väitteiden yhdenmukaisuus huomioon ottaen kantaja ei voi väittää, että komissio ei olisi väitetiedoksiannossaan arvostellut kantajaa päätöksen 1 artiklassa luetelluista rikkomisista.

71 Kanneperuste on näin ollen hylättävä siltä osin kuin se koskee niitä rikkomisen erityispiirteitä, joihin kantajan väitetään syyllistyneen.

72
—
89 — —

III *Kanneperuste, joka koskee yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista sakon määräämisen yhteydessä*

A Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

90 Kantaja väittää komission loukanneen yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, koska se ei ole määrännyt sakkoa muille yrityksille, jotka myös ovat toimineet esieristettyjen kaukolämmitysputkien tuottajiin sidoksissa olleina jälleenmyyjinä tai jopa niiden tuottajina. Kantaja mainitsee tässä yhteydessä muita yrityksiä, joiden rooli on kantajan mukaan ollut samanlainen kuin sen.

91 Itävallan markkinoiden osalta kantajan mukaan huomioon olisi pitänyt ensinnäkin ottaa yritys Infratec Gruner & Partner GmbH, aiemmin Krobath & Gruner Infratec GmbH (jäljempänä Infratec). Väitetiedoksiannon liitteessä 109 Infratec mainitaan kantajan mukaan Dansk Rørindustrin jälleenmyyjänä. Lisäksi huomioon olisi pitänyt ottaa yritys Steinbacher, joka oli ollut edustettuna Itävallan yhteysryhmän kokouksissa, kuten edellä mainitusta liitteestä 109 käy ilmi. Tämä viimeksi mainittu yritys ei toiminut kyseessä olevan tuotteen jälleenmyyjänä vaan myi itse valmistamiaan esieristettyjä kaukolämmitysputkia.

92 Kantajan mukaan kyse on sen kanssa vastaavassa tilanteessa olevista yrityksistä, joita komissio on kohdellut eri tavoin kuin kantajaa. Infratecilla oli kantajan tavoin ollut edustajansa yhteysryhmän kokouksissa ja sen käytössä oli ollut tuottajalle myönnetty kiintiö. Jos kyseisten yritysten ei katsota osallistuneen kartelliin, kuten komissio on päätellyt, vastaavaa päätelmää pitäisi soveltaa myös kantajaan. Siltä osin kuin väitetään, että Infratecilla ei olisi kantajan tavoin ollut omaa kiintiötä, koska se oli myönnetty Dansk Rørindustrille, kantaja huomauttaa väitetiedoksiannon liitteestä 109 käyvän ilmi, että näin oli ollut myös sen itsensä osalta, sillä kiintiö oli myönnetty Løgstørille.

93 Siltä osin kuin on kyse muista kansallisista markkinoista, kantaja mainitsee muita yrityksiä, jotka ovat osallistuneet putkien tuottajien edustajina yhteysryhmien kokouksiin. Italian markkinoiden osalta päätöksessä vahvistetaan, että yritys nimeltä Socologstor, jonka myynnit kantajan myyntien tavoin sisältyivät Løgstørille koko Eurooppaa varten myönnettyyn kiintiöön, oli osallistunut yhteysryhmän kokoukseen. Ison-Britannian markkinoiden osalta Pan-Isovitin vastauksesta kävi ilmi, että tämä toimi kyseisillä markkinoilla englantilaisen yrityksen edustamana ja että tämä yritys oli osallistunut kokouksiin. Saksan markkinoiden osalta yritys, joka on mainittu monta kertaa väitetiedoksiannon liitteissä, oli edustanut Dansk Rørindustria ainakin erään kaukolämmityshankkeen yhteydessä, mikä käy kantajan mukaan ilmi väitetiedoksiannon liitteestä 135, ja yritys oli ottanut osaa Frankfurtissa 10.1.1995 pidettyyn kokoukseen. Alankomaiden markkinoiden osalta ABB:n täydentävässä vastauksessa mainitaan

kahden yrityksen johtajien nimet. Ensimmäinen näistä kahdesta yrityksestä oli myynyt Løgstøriltä ostamiaan esieristettyjä kaukolämmitysputkia ja ABB:n mukaan osallistunut kokouksiin vuonna 1995. Toinen yritys toimi sekin esieristettyjen kaukolämmitysputkien toimittajana ja osti niitä Henss/Isoplusilta.

94 Jos tarkastellaan näitä kilpailuoikeudellisesti keskenään verrattavissa olevia tilanteita, kantajan mukaan käy ilmi, ettei olemassa ole sellaisia eroavaisuuksia, jotka oikeuttaisivat komission kohtelemaan yrityksiä eri tavoin. Päinvastoin se, ettei komissio ole määrännyt edellä mainituille yrityksille lainkaan sakkoja, merkitsee, että päätös on todellisuudessa ristiriidassa oman päämääränsä kanssa. Komissio on kantajan mukaan päätöksensä johdosta saanut aikaan kilpailun vinoutumista, koska kantaja on ainoa tavarantoimittaja, jolle on määrätty sakko, ja näin ollen kantajan maine on kärsinyt päätöksen julkaisemisen johdosta, kun taas muille tavarantoimittajille ja jopa putkien tuottajille ei ole aiheutunut sakon kaltaista taloudellista rasitetta.

95 Vastaaja huomauttaa, että kantajan väite on virheellinen, koska komissio on osoittanut kantajan osallistuneen rikkomiseen ja koska kantaja oli näin ollen siitä myös osittain vastuussa. Vaikka komissio olisi virheellisesti jättänyt määräämättä seuraamuksia muille samassa tilanteessa olleille yrityksille, kantaja ei voisi vedota tähän seikkaan riitauttaakseen itselleen perustellusti määrätyn seuraamuksen.

96 Kantajan päätelmät eivät sitä paitsi vastaa todellisuutta ainakaan siltä osin kuin on kyse itävaltalaisista yrityksistä. Infratecin tilanne ei ole verrattavissa kantajan tilanteeseen, koska Dansk Rørindustrilla oli kiintiö sekä Euroopan että Itävallan markkinoilla, kun taas Løgstørillä oli kiintiö Euroopan muttei Itävallan markkinoilla. Kantajan suorittamista Løgstørin tuotteiden myynneistä Løgstørin on

katsottu vastaavan Euroopan markkinoita koskevan kiintiönsä perusteella. Steinbacherin osalta on todettava, ettei tämäkään ollut kuulunut kartelliin tai ainakaan tällaista osallistumista ei ollut näytetty riittävällä tavalla toteen, mistä syystä komissiolla ei ollut ollut oikeutta toteuttaa sitä vastaan toimenpiteitä.

B Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

97 On huomautettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeuden yleisiin periaatteisiin kuuluvaa yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukataan ainoastaan, jos toisiinsa rinnastettavissa olevia tilanteita kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tilanteita kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua (asia 106/83, Sermide, tuomio 13.12.1984, Kok. 1984, s. 4209, 28 kohta; asia C-174/89, Hoche, tuomio 28.6.1990, Kok. 1990, s. I-2681, 25 kohta ja asia T-311/94, BPB de Eendracht v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-1129, 309 kohta).

98 On huomattava, että kantaja ei ole esittänyt yhdenkään mainitsemansa yrityksen osalta näyttöä aktiivisesta osallistumisesta yhteysryhmien kokouksiin tai siitä, että yrityksille olisi myönnetty omia kiintiöitä kansallisilla markkinoilla tavalla, joka olisi verrattavissa komission toteen näyttämään kiintiön myöntämiseen kantajalle edellä 34—41 kohdassa kuvatulla tavalla.

99 Steinbacherin osalta on huomattava, että väitetiedoksiannon liitteessä 64 todetaan tällä olevan oma kiintiönsä Itävallan markkinoilla ja että väitetiedoksiannon liitteessä 110 esitetyssä hankeluettelossa mainitaan yrityksen nimi; komission keräämissä asiakirjoissa on tietoja, jotka kyseenalaistavat ainakin sen seikan, että Steinbacherin osallistumisaste olisi ollut lähellä kantajan osallistumisastetta. Toisaalta se seikka, että kyseistä toista yritystä ei ollut pidetty kartellin osallistujana, on vahvistettu väitetiedoksiannon liitteenä 107 olevassa, 17.1.1995 päivätyssä Løgstørin vastauksessa 12.1.1995 päivättyyn kantajan kirjeeseen, sillä

tämän vastauksen mukaan Løgstør arvioi, ettei pitänyt huolehtia kiintiön myöntämisestä Steinbacherille, koska oli odotettavissa, että yritys lopettaisi kaukolämmitysosastonsa toiminnan. Toisaalta Steinbacher mainitaan 3.5.1995 päivätyssä Isoplus Hohenbergin Henssille lähettämässä kirjeessä, joka on väitetiedoksiannon liitteenä 109, ja kirjeen mukaan se olisi tarjonnut polkumyyntihintoja. Kyseisestä asiakirjasta tai kartellin muiden osallistujien ilmoituksista ei kuitenkaan käy ilmi, että Steinbacher olisi osallistunut yhteenkään yhteysryhmän kokoukseen.

100 Infratecin osalta on aiheellista todeta, että vaikka se on 3.5.1995 päivätyssä Isoplus Hohenbergin Henssille lähettämässä kirjeessä mainittu yrityksenä, joka kyseisenä ajankohtana noudatti edelleen sopimuksia, ja ABB:n täydentävässä vastauksessa luonnehdittu yritykseksi, joka oli osallistunut yhteysryhmän kokouksiin, sen nimeä ei ole, päinvastoin kuin kantajan, väitetiedoksiannon liitteessä 67 mainittujen Itävallan yhteysryhmän osallistujien joukossa eikä Pan-Isovitin vastauksessa mainittujen toimijoiden joukossa, eikä sen nimeä ole mainittu myöskään väitetiedoksiannon liitteessä 110 olevan hankeluettelon yhteydessä.

101 Vaikka sitä paitsi oletettaisiinkin, että joidenkin sellaisten yritysten, jotka eivät ole päätöksen adressaatteja, tilanne olisi samanlainen kuin kantajan tilanne, tällaisen toteamuksen perusteella ei voitaisi katsoa, ettei kantajan osalta todettu kilpailusääntöjen rikkominen olisi paikkansapitävä, koska rikkominen on näytetty asianmukaisesti toteen asiakirjatodisteiden perusteella (em. asia Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomion 146 kohta). Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yritys ei voi välttyä seuraamuksilta, kun se on toiminnallaan rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, sillä perusteella, että muille taloudellisille toimijoille ei ole määrätty sakkoa, vaikka viimeksi mainittujen taloudellisten toimijoiden tilannetta ei ole saatettu yhteisöjen tuomioistuinten tutkittavaksi (em. asia Ahlström Osakeyhtiö v. komissio, tuomion 197 kohta;

asia T-43/92, Dunlop Slazenger v. komissio, tuomio 7.7.1994, Kok. 1994, s. II-441, 176 kohta, ja asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Koko. 1996, s. II-1799, 56 kohta).

102 Väite on näin ollen syytä hylätä.

IV *Yleisten oikeusperiaatteiden loukkaamista ja sakon määrän vahvistamisessa esiintyneitä arviointivirheitä koskeva kanneperuste*

103 — 185 — —

C *Kaksinkertainen seuraamus*

1. Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

186 Kantaja väittää, että vaikka hänen toimistaan vastaakin Løgstør, sakko on määrätty sekä kantajalle että Løgstørille. Erillisen mutta toisiinsa liittyvän toiminnan yhteydessä kantajan mukaan pitäisi määrätä yksi ainoa sakko. Näin olisi pitänyt toimia kantajan kohdalla ottaen huomioon sen suhde Løgstøriin.

187 Vastaaja katsoo, ettei kaksinkertaista seuraamusta ole ollut, koska kantajan osallistuminen kartelliin Itävallan yhteysryhmän kautta oli oma itsenäinen perustamissopimuksen 85 artiklan rikkominen.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

188 On aiheellista huomata, ettei kantaja voi vapautuakseen vastuustaan kyseisen rikkomisen osalta vedota siihen seikkaan, että sille myönnetyn kiintiön oli vahvistanut johtajien klubi, jossa Løgstør oli läsnä, eikä siihen seikkaan, että se oli ollut riippuvainen Løgstørin tavarantoimituksista.

189 Kuten edellä 48 kohdassa on todettu, komissio on aivan oikein todennut kantajan kuitenkin osallistuneen omaan lukuunsa Itävallan markkinoita koskevaan sopimukseen, vaikka kantajan omat toimintamahdollisuudet olivatkin tässä yhteydessä rajalliset siitä syystä, että se oli ollut riippuvainen Løgstørin toimituksista. Tältä osin on aiheellista tuoda esiin, että Løgstørin sijaan juuri kantaja oli kokoontunut Itävallan markkinoilla toimivien kilpailijoidensa kanssa keskustelemaan hinnoista ja jakamaan yksittäisiä hankkeita kullekin myönnetyn kiintiön mukaisesti. Komissiolla on näin ollen ollut oikeus saattaa Itävallan markkinoilla käydystä yhteistyöstä vastuuseen kantaja eikä Løgstør, vaikka komissio onkin arvostellut Løgstøriä osallistumisesta koko yhteisön markkinat käsittävään kartelliin.

190 On näin ollen aiheellista hylätä kanneperuste siltä osin kuin se koskee väitettyä kaksinkertaista seuraamusta.

191 — 209 — —

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(neljäs jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Kanne hylätään.**

2) **Kantaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.**

Mengozzi Tiili Moura Ramos

Julistettiin Luxemburgissa 20 päivänä maaliskuuta 2002.

H. Jung
kirjaaja

P. Mengozzi
jaoston puheenjohtaja